

Станислав СТАНКОВИЋ /К. Митровица/

МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ И САВРЕМЕНА СЛОВЕНОМАКЕДОНСКА КУЛТУРА

И поред тога што је М. Стевановић један од првих југословенских лингвиста који се бавио македонским језиком, мало је пажње у досадашњој лингвистичкој литератури посвећено његовој македонистичкој активности. Професор Стевановић је држао и прве курсеве македонскога језика на Универзитету у Београду, а своју универзитетску каријеру започео је на старом Филозофском факултету у Скопљу.¹

Педагошка делатност М. Стевановића на подручју Македоније, као и научна, она у вези са македонским језиком, одвијала се у два различита временска (и историјска) периода. Први почиње крајем двадесетих година прошлога столећа када Стевановић из Приштине долази у Македонију да би радио у гимназијама у Скопљу и Битољу а завршава се његовим одласком из Скопља, у пролеће 1941. године; други период, у којему он даје научни приступ македонском језику, обухвата послератне године и деценије.

У току своје дугогодишње наставничке праксе акад. Стевановић је учествовао у образовању и васпитању многих генерација гимназијалаца, студената, професора и научника који и данас живе и раде у Републици Македонији. Они га се радо сећају и као доброга наставника, и као ванреднога научника, који је умео максимално да се посвети интересима својих ученика и својој научно-истраживачкој делатности.² Према казивању професора

¹ У овом прилогу су дате тек неколике информације из македонистичке активности М. Стевановића. Његов задатак је да подстакне исцрпнију расправу о Стевановићевом месту у историји савремене словеномакедонске културе. В. и С. Станковић, *Михаило Стевановић (1903-1991)*, Литературен збор 1-2, Скопје 1996, 117-122.

² Из разговора са проф. др Р. Угриновом-Скаловском и са г. Б. Петровским, некадашњим учеником М. Стевановића, 15. и 16. јануара 1992. у Скопљу.

Блажета Конескога, М. Стевановић је најлепше професорске успомене понео из Битоља и често је у разговорима са својим пријатељима и колегама истицао изразито леп однос који су Битољчани имали према просветним посленицима.³

Као средњошколски наставник у Македонији Стевановић је 1934. године на Филозофском факултету у Београду одбранио и своју докторску дисертацију *Источноцрногорски дијалекат*. Четири године касније он је изабран за доцента на старом Филозофском факултету у Скопљу. У пролеће 1941. године, након бугарске окупације Македоније, после трогодишњег рада на овом факултету, он је заједно са још неколико наставника прешао на Филозофски факултет у Београду.⁴

У првом периоду своје педагошке и научне активности М. Стевановић је објавио и један чланак у којему се бави проблематиком македонских говора. Реч је о приказу дијалектолошке студије А. Белића *Галички дијалекат* (Београд 1935), у коме, између осталог, посебно потенцира Белићеву научну објективност (коју, пак, каткад и без релевантне анализе чињеница, поједини македонски лингвисти и данас оспоравају) и наводи следеће: „Основна заблуда коју је проф. Белић својом књигом коначно разбио била је то што се сматрало да македонски говор није чист дијалекатски тип већ мешавина дијалекатских црта које су, са севера из српскохрватског и са југа и истока из старословенског и бугарског, овамо продирале и овде се мешале. Г. Белић не искључује могућност покојег утицаја са стране. Али, он непобитно доказује, *да прави македонски дијалекат има својих специјалних особина којима се он одређује као дијалекат нарочите врсте*.”⁵

Као што сам споменуо, професор Стевановић је и први предавач македонског језика на Универзитету у Београду, непосредно после Другог светског рата.⁶ Он је и у овом, другом периоду своје наставнонаучне праксе активно сарађивао са колегама из Македоније. У Скопљу је гостовао као предавач, учествовао је на конгресима и био члан у комисијама за оцену и одбрану докторских дисертација; са својим рефератима је суделовао и у избору првих чланова МАНУ, доприневши тако утемељивању ове значајне академске институције у Републици Македонији. Професори Б. Конески и Р. Угринова-Скаловска редовно су истицали да је М. Стевановић био по-

³ Из разговора са акад. Б. Конеским, 28. јануара 1992. у Скопљу.

⁴ В. Др Михаило Стивановић, АФФ – Биографије и објављени радови наставника и сарадника XIII, Београд 1979, 373.

⁵ М. Стевановић, А. Белић, *Галички дијалекат* (Српски дијалектолошки зборник, књ. VII, Београд 1935), Гласник Скопског научног друштва, Одељење друштвених наука, XV–XVI, Скопље 1936, 399.

⁶ В. А. Пецо, Ж. Станојчић, *Уз јубилеј професора Михаила Стивановића*, ЈФ XXX /1–2, Београд 1973, 4.

себно наклоњен развоју Катедре за македонски језик у Скопљу и да је са њеним наставницима и сарадницима гајио леп колегијални однос, те да их је са задовољством примао на студијски боравак на Катедри за јужнословенске језике и општу лингвистику, као и у Институту за српскохрватски језик САНУ у Београду.⁷

Професор Стевановић је у овом раздобљу био и репрезентант тек кодификованог македонског књижевног језика у југословенској периодици.⁸ У првим послератним годинама у радовима *О македонском језику* и *Језици јужнословенских народа и њихови дијалекти – Македонски језик* Стевановић наставља да говори о лингвистичкој индивидуалности македонског језика. Осврће се на његов развој од времена доласка Словена на Балкан, па све до првих година после Другог светског рата. Из изнесених језичких и историјских чињеница види се да је М. Стевановић отвореним питањима у вези са македонском језичком проблематиком приступио као добар познавалац и тумач јужнословенских и балканских лингвистичких прилика.

Први наведени рад популарнога је карактера и послужио је за шире представљање македонског народног и књижевног језика ван граница Републике Македоније; у другом прилогу дат је преглед дистинктивних особина појединих македонских дијалеката, као и приказ четрнаест македонских језичких црта које нису познате суседним словенским језицима – српском и бугарском. У овај дистинктивни језички инвентар, према М. Стевановићу, спадају и следеће карактеристике македонског језика: а) чување разлике између два стара полугласника, тј. њихова двојака вокализација (*сон, вошка, њеџок; ден, њемница, венец*); б) назал задњег реда у већини македонских говора у свим положајима даје *а* (*џради, мака, кајина*); в) вокално *л* опет у већини говора је дало *ол* (*волк, долџ, њолн, жолџ, молзе*); г) скоро сви стари палатални сугласници су очврсли, између осталих и консонанти *љ* и *њ* (*клуч, учџел, недеља; нива, јаџнечко, њиф*); д) губљење извесних сугласника из неких међугласовних позиција (у српским и бугарским говорима оно је познато само уколико је унесено из македонских дијалеката); ђ) у македонском језику акценат је везан за одређени слог речи, а оба суседна јужнословенска језика имају слободан акценат; е) употреба три члана у македонском језику (*–ов, –ва, –во; –оџ, –џа, –џо; –он, –на, –но*) – српски, са изузетком једнога периферног говора, не зна за употребу члана, а у бугарском се, пак, јавља само један члан; ж) презентски наставак за 1. л. једн. свих глагола у македонском језику јесте *–ам* (*викам, џиам, носам*) – већина бугарских говора не зна за лични наставак *–м*, а у српском језику се

⁷ В. напомене 2 и 3.

⁸ В. М. Стевановић, *О македонском језику*, Југославија II/6, Београд 1948, 28–29; *Језици јужнословенских народа и њихови дијалекти – Македонски језик*, Информативни приручник о Југославији I, Београд 1949, 135–136.

испред овога сугласника чува основински самогласник; з) у 1. л. мн. презенте уопштен је у већини македонских говора лични наставак –*ме*; и) у 3. л. једн. и мн. перфекта не употребљава се помоћни глагол (*сум носил, си носил, носил; сме носиле, сџе носиле, носиле*); ј) у македонском језику има врло велики број речи којих нема ни у српском ни у бугарском, или се у тим језицима употребљавају са другим значењем; к) типични за македонске говоре су и наставци за поједине семантичке категорије речи, као што су, на пример, *дечиња, убавиња, чичевци, вујковци*.⁹

М. Стевановић је и један од првих српско-македонских компаративиста. У чланку *Транскрибовање неких македонских имена* он разрешава и дилеме у вези са транскрипцијом македонских онима типа: *Љубчо/Љујчо, Скојје и Бишкола, Горџовски и Косев*.¹⁰

У прилогу *Преко њојребно дело* – после краћега и афирмативног осврта на развој македонске лингвистике – Стевановић је садржајним стручно-критичким приказом обележио и појављивање првога тома књиге *Речникот на македонскиот јазик со српскохрватски џолкувања* (1961).¹¹ И остала четири објављена текста у вези са македонистичком проблематиком¹² – приказ *Божо Видоески: Кумановски-от џовор ...* (1963), новински чланци *Македонскиот јазик не заосџанува зад јазичиџе на кои со децении се развиваат лиџература и кулџура* (1955) и *Конџрес слависџа* (1957), те одредница *Makedonski jezik* и *Орџој енциклопедији Југославенског лексикографског завода* (1973/3)¹³ – показују да је М. Стевановић имао важну улогу у попу-

⁹ М. Стевановић, *Језици јуџословенских народа и њихови дијалекџи* – *Македонски језик*, 135–136.

¹⁰ В. М. Стевановић, *Транскрибовање неких македонских имена*, Наш језик н. с. I/7–8, Београд 1950, 278–284.

¹¹ В. М. Стевановић, *Преко њојребно дело* – *Уз њојаву речника македонскоџ језика*, Комунист, Београд, 28. XII 1961, 10.

¹² В. М. Стевановић, *Божо Видоески: Кумановскиот џовор, Инсџиџиџи за македонски јазик, Скојје. Посебни издаџија, кн. 3, ЈФ XXVI/3–4*, Београд 1963–1964, 608–614; *Македонскиот јазик не заосџанува зад јазичиџе на кои со децении се развиваат лиџература и кулџура*, Нова Македонија, Скопје, 5. зЭ 1955, 5; *Конџрес слависџа*, Политика, Београд, 8. IX 1957, 14; *Makedonski jezik*, Орџа енциклопедија Југославенског лексикографског завода, кв. 5, Zagreb 1979/3, 268.

¹³ У споменутој енциклопедији под одредницом *Македонџи* на 268. страни 5. књиге налази се и њен непотписани део са насловом *Makedonski jezik*; међутим, на основу пописа имена сарадника који су писали прилоге за њу од 1955. године, за њено прво, друго и треће издање, може се слободно претпоставити да је аутор тога дела могао бити само професор Стевановић. Наиме, у последњем издању, које је штампано у периоду од 1977. до 1982. године, у попису са насловом *Suradnici prvog, drugog i treceg izdanja* (књ. 8, VIII–XIV) од имена лингвиста којима би се могао приписати чланак (на пример, А. Белића, М. Стевановића, Б. Конеског, Б.

ларизацији македонскога језика и његових дијалеката како у југословенској, тако и у општесловенској науци о језику.

Уз овај био-библиографски осврт, на крају, треба рећи да разноврсна и наглашена македонистичка активност М. Стевановића у првим десетлећима после Другога светског рата представља упечатљив педагошки и научни допринос организацији македонске науке о језику, као и утемељивању македонских научних институција. Тако је овај наш истакнути лингвиста из средине и друге половине двадесетого столећа обезбедио себи значајно место и у историји савремене словеномакедонске културе.

Stanislav STANKOVIĆ

MIHAILO STEVANOVIĆ ET LA CULTURE
SLAVE MACEDONIENNE CONTEMPORAINE

Resume

L'activite complexe et developpee de M. Stevanović sur l'etude de la langue et de la culture macedonienne dans les premieres decennies apres la deuxieme guerre mondiale represente une contribution remarquable au point de vue pedagogique et scientifique a l'organisation des sciences de la langue macedonienne ainsi qu' a la fondation des institutions pedagogiques scientifiques macedoniennes.

C' est ainsi que notre eminent linguiste du milieu et de la deuxieme moitie du XXe siecle s' est assure d' une place importante dans l' histoire de la culture slave macedonienne contemporaine aussi.

Видоеског) налази се једино име М. Стевановића, са податком: “*Stevanović, dr Mihailo, red. prof., Filološki fakultet, Beograd, red. član SANU*”.

